

Ryktet om Sovjets död är betydligt överdrivet

10 december 2021

DENNA VECKA FÖR 30 år sedan skakades Europas politiska topologi i grunden. Den 8 december 1991 möttes Stanislav Sjusjkevitj, Leonid Kravtjuk och Boris Jeltsin i nationalparken Belavezjska Pusjtja, på gränsen mellan dagens Belarus och Polen, för ett jaktparti. Vid mötet utfärdade vad som vid tidpunkten var ledarna för Belarus, Ukraina och Ryssland den överenskommelse som formellt upplöste Sovjetunionen. Den kommunistiska stormakten, förklarade de, hade upphört att existera som »ett subjekt i internationell rätt och som geopolitisk realitet«. Den 25 december accepterade landets nominella ledare Michail Gorbatjov det oundvikliga och lämnade sin post.

Sju extraordinära årtionden av kommunistiskt styre trycktes ut i minnets periferi. Det som en gång varit otänkbart och omöjligt var nu det allmängiltiga och oundvikliga. Mer än ett land hade Sovjetunionen varit en civilisation, en distinkt samhällsmodell och kultur. Symbolerna för en hel epok och livsstil – hammaren och skäran, marxism-leninismen – existerade inte mer. På nyårsdagen plockades namnskylten på Gorbatjovs dörr ner, Jeltsin flyttade in i hans kontor. Koderna till 27 000 kärnvapen överlämnades till landets nya företrädare. En minneskultur som inbegrep rehabiliteringen av stalinismens offer och publiceringen av nya fakta om landets historia blomstrade. Kreml skulle förbli den politiska maktens säte, om än i ett annat land.

Beslutet i Belavezjska Pusjtja följde på en fas av obrutet drama – från Gorbatsjovs glasnost och perestrojka 1986 till krav på nationell självständighet i Baltikum och Kaukasus, sprickorna i järnridån, Centraleuropas frigörelse från Warszawapakten och nedmonteringen av kommunistpartiets maktmonopol. Men huruvida optimismen var påkallad eller ej var i själva verket en fråga om perspektiv och utsiktspost.

Sovjetunionens inflytande i de internationella relationerna hade under efterkrigstiden varit en konstant. Kreml avgjorde frågor om fred och ofred. Varhelst sovjetiska ledare låtit skina sitt ljus hade marken skakat. Det fanns därvid en ytterligare aspekt. Vid Sovjetunionens fall hade 14 stater vunnit sin självständighet från Moskva. För Ryssland, den femtonde och största av de forna sovjetrepublikerna, innebar det en förlust av ett imperium lika mycket som uppkomsten av en ny stat. Hos delar av landets politiska ledarskap skulle fantomsmärtorna efter det förlorade sovjetväldet aldrig försvinna. Tvärtom kom de enbart att växa över tid.

Av alla händelser i Rysslands historia har Vladimir Putin sagt att han helst önskar att Sovjets kollaps 1991 inte hade inträffat. »Genom att lansera en suveränitetsparad«, kommenterade han vid ett tillfälle, »bidrog Ryssland till Sovjetunionens kollaps. [...] Vi skulle ha undvikit många problem ifall Östeuropa inte lämnats i sådan hast.« För den ryska presidenten, liksom många andra ryssar, var åren efter glasnost inte en era av ökad frihet så mycket som uttryck för kaos och förlorat inflytande i världspolitiken. Restaureringen av ordning och landets stormaktsstatus blev hans primära mål. Frågan var i vilken form och med vilka medel.

I sin senaste bok *Sovjetunionens skendöd: En historia om det moderna Ryssland* (2021), tecknar historikern och Östeuropakännaren Kristian Gerner en personlig och reflekterande analys

av Rysslands slingrande väg från demokratiseringsförsök till auktoritär vändning. Trots dramatiska förändringar i närtid går det enligt Gerner att spåra en kontinuitet i de ryska politiska ledarnas skaplynne. Ett sovjetiskt arv – och i förlängningen det tsarryska imperiets – har fortsatt att prägla mentaliteter och föreställningar långt efter det att omständigheterna som gav upphov till dem försvunnit.

Allteftersom Rysslands interna repression och simultana konflikt med västsamfundet intensifierats har Putin med stigande engagemang vänt sig till landets historia i syfte att legitimera och förklara den förda politiken. Budskapet har varit förhållandevis enkelt: att Ryssland har en ärorik tusenårig historia, att Ryssland var segraren i andra världskriget, och att Ryssland utgör en »odelbar civilisation« med sin egen unika politiska kultur och tradition. Historiepolitikens framåtblickande motiv har varit klart.

Dagens Kreml har i allt väsentligt positionerat sig som en föregångare i kampen mot en västledd liberal ordning – en symbol för motståndet mot postmodernism, nyliberalism och globalisering, en försvarare av en alternativ illiberal eller auktoritär ordning. I detta hänseende har Putin varit ett eko av det förflutna, föreställningen om en rysk *Sonderweg*, men också en del av ett avantgarde i en större global trend. Turkiet och Ungern. Filippinerna och Venezuela. Från det ena landet till det andra har demokratins sköra institutioner under 2000-talet successivt försvagats, om inte underminerats, i tecknet av staters suveränitet och unika nationella särdrag.

Gerner lyfter fram det manifest om världsfred och universella värderingar som 1968 formulerats av Andrej Sacharov, kärnfysikern och mottagaren av Alfred Nobels fredspris. Hans grundläggande tes och förhoppning var idén om konvergens, att de kommunistiska och kapitalistiska systemen som ett led i sin interna

utveckling skulle moderniseras och demokratiseras i gemensam riktning. Sacharov fängslades och kölhalades i sovjetiska medier som västlakej men frigavs hösten 1986 från sin påtvingade exil. I sin frihet bidrog han till grundandet av människorättsorganisationen Memorial, däribland för att systematiskt kunna dokumentera stalinismens brott mot mänskligheten.

Problemet med Sacharovs idé om en konvergens med västvärlden, noterar Gerner, var att den enligt delar av Rysslands styrande eliter realiserades till priset av det socialistiska systemets sammanbrott. Men det fanns egentligen inget unikt med den ryska erfarenheten. Historiskt har länder som genomlever perioder av strukturell nedgång kunnat uppleva hur en känsla av oförrätt växer som en tumör i samhällskroppen. Weimartyskland efter första världskriget. Storbritannien och Frankrike i kölvattnet av avkolonisering efter 1945. Flera europeiska imperier kom under 1900-talet att lämna scenen med plågsamma frågor om nationell identitet och självbild. Det unika med det ryska imperiets sammanbrott, med sin början i den ryska revolutionen 1917 till sovjetsystemets fall sju årtionden senare, var dess utdragna förlopp.

När regeringar är oförmögna att hantera sådana psykologiska strömningar kan konsekvenserna bli oerhörda. Som andra forna imperier har dagens Ryssland ingalunda varit immuniserat mot det postimperialistiska syndromet. När Putin vid ett tillfälle talade om Sovjetunionens kollaps som »1900-talets största geopolitiska katastrof« skedde det med hänvisning till de omkring 25 miljoner etniska ryssar, eller rysktalande som primärt identifierade sig med Ryssland, som 1991 blev kvar i områden utanför den ryska federationens gränser, däribland i Estland, Lettland, Belarus, Ukraina och Kazakstan. Putin uttryckte ånger och förbittring över en ordning där »historiskt ryska« områden inte längre var ryska, eller sovjetiska.

Gerner förklarar tvärtom Sovjetunionens kollaps som en konsekvens av att människor under glasnosts öppenhet för första gången gavs en möjlighet att artikulera »ett minne av framtiden« och en föreställd ordning bortom den kommunistiska enpartistaten. Systemet hade baserat sitt existensberättigande på en gemensam utopi, ett framtidsprojekt. När den utlovade framtiden avslöjades som omöjlig förändrades spelplanen. Med självständighetsdeklarationerna i Estland, Lettland och Litauen 1989, som följdes av en mänsklig kedja på två miljoner människor från Tallinn till Vilnius, började människor att förlora sin rädsla.

Glasnosts kaskadeffekter drog med sig hela det väldiga Sovjetbygget. Att manipulera eller förhindra människor att skaffa sig alternativa idéer om framtiden förefaller sålunda ha blivit en angelägen uppgift för dagens ryska ledarskap. Taktiker och mentaliteter från det förflutna gör sig återigen påmind. Efter det att Gerners bok redan gått i tryck publicerade Memorial en uppdaterad lista över politiska fångar i ryska fängelser. Från 2015 till 2021, konstaterar de sakligt, har antalet ökat från omkring 30 till över 420 personer, vilket är en remarkabel eskalering i politiskt förtryck.

I november erinrades Memorial genom en underrättelse från det ryska justitiedepartementet att organisationen avsågs »likvideras«. Tillvägagångssättet tyder på ett politiskt motiverat beslut, inklusive dess formalistiska hänvisande till Memorials påstådda administrativa regelbrott. Systematiskt uttraderas arvet efter Sacharov, löftet om en demokratisk framtid, ur såväl den ryska historieskrivningen som verkligheten.

De ambitioner som en gång artikulades i glasnost och perestrojka är borta. Sovjetunionen har kollapsat som folkrättsligt subjekt, men inte som mental eller politisk skapelse. I ett oavsiktligt avslöjande ordval anklagade Rysslands president

under 2021 västländerna för att ha »rånat« Ryssland på Ukraina. Han förmådde inte erinra sig själv om skillnaden mellan Sovjetunionen och dagens Ryssland. Det förra landet var en statsbildning som upphört att existera vid utgången av 1991. Det senare förlorade ingenting: ryskt territorium var detsamma som innan Sovjetunionens fall.

Putins anspråk väcker mörka minnen

28 juni 2023

DEN 24 FEBRUARI 2022 hamnade Ukraina i Europas blickfång av fel anledning. Kontinentens största krig sedan andra världskriget har blottlagt vad som står på spel: det handlar om värderingar. Rysslands angrepp på Ukraina framstår som ett av historiens främsta försök någonsin av en auktoritär men skör stormakt att omkullkasta en fungerande demokratisk ordning.

Det förflutna spelar roll. Kriget har återfört omvärldens uppmärksamhet till en region där hela det omvälvande 1900-talet – mer än någon annanstans – ägde rum. Från Östersjön i norr till de adriatiska och svarta haven i sydöst, mellan å ena sidan det historiska Ryssland och Turkiet, å andra sidan Tyskland och Österrike-Ungern. För en utomstående kan det vara svårt att överblicka vad som genom åren stått på spel.

Få platser har bevittnat fler radikala gränsförändringar än de områden som omväxlande benämnts Central- eller Östeuropa. Här förändrades kartan vid mer än ett tillfälle – vid Berlinkongressen 1878, då Serbien, Rumänien, Bulgarien och Montenegro uppstod; efter första världskriget, med etableringen av bland annat Tjeckoslovakien, Jugoslavien och Polen; samt 1991, med Jugoslaviens respektive Sovjetunionens upplösning.

På en plats ursprungligen dominerad av några få imperier uppstod en mångfald av nya stater. Komplexiteten ökade potentialen för våldsam konflikt. Föga förvånande är det här som

klyftan i mentalitet mellan väst och öst också framträtt som tydligast. Oavsett vad som skett har tyskar, fransmän och svenskar aldrig behövt oroa sig över risken att utplånas som grupp, vilket är ett privilegium som förvägrades tjecker, polacker eller ukrainare, för att inte tala om Europas judenhet.

Det finns slående likheter mellan Tjeckoslovakien under mellankrigstiden och dagens Ukraina. Före 1918 hade samtliga tjecker och många ukrainare levt i det förhållandevis toleranta habsburgska riket. Demokratien Tjeckoslovakien grundades eftersom Paris, London och Washington efter monarkins fall beslutat sig, av såväl idealistiska som realpolitiska skäl, för att främja nationellt självbestämmande.

Längre österut förhöll det sig annorlunda. På det forna tsar-ryska området stred flera militärer över territorium; vita och röda, polska, ryska och ukrainska. I slutändan var de ukrainska arméerna oförmögna att hävda sitt lands suveränitet. När polska diplomater möttes med Vladimir Lenins bolsjeviker för att dela upp de ukrainska områdena i Riga 1921 försvann den unga staten. Först 1991, efter det att över 92 procent av väljarna röstat för självständighet från Sovjetunionen, kunde Ukraina återuppstå.

Tjeckoslovariens öde förseglades i september 1938 med Frankrikes och Storbritanniens acceptans för Adolf Hitlers anspråk på Sudetenland. Genom eftergifter hoppades beslutsfattare i såväl Prag som London och Paris kunna undvika ytterligare konflikt. På samtliga platser missbedömde man Hitlers psykologiska profil och bevekelsegrunder.

Liksom Hitler anser sig Vladimir Putin återupprätta ett fallet imperium genom att angripa svagare grannar. Att skydda sina »landsmän« med förevändningen att dessa utsätts för förföljelser och diskriminering, samtidigt som deras egna handlingar ger upphov till krigshandlingar. I Tjeckoslovakien var det för-

menta skälet sudetentyskarnas ställning, i Ukraina så kallade »rysktalande«. För Hitler var Böhmen (dagens Tjeckien) en del av det tyska riket. Enligt Putin saknar Ukraina, en »historisk« del av det ryska imperiet, existensberättigande.

I slutändan var det dagens Ukraina, tillsammans med västra Ryssland, som animerade Hitlers ambitioner att skapa ett tyskt *Lebensraum* i öst. Hans *Generalplan Ost*, iscensatt i juni 1941 med anfall på Sovjetunionen, handlade om att utplåna regionens judar och förbereda marken för tysk kolonisation. Undermineringen av Polen och Ukraina som fungerande nationer å ena sidan, och Förintelsen å andra, var intimt sammanlänkade.

Det är i detta historiska sammanhang som dagens rysk-ukrainska krig bör förstås. Putin, liksom Hitler på sin tid, söker etablera någon form av säkerhet genom att jaga metafysiska faror. För Hitler bottnade rädslorna i en förvriden världsbild dominerad av antisemitism. För Putin har motiven varierat över tid – fascister, knarkare, hbtq-grupper och satanister – men resulterat i liknande utfall.

Våldet på platser som Butja och Mariupol handlar om att Kreml inte kan kontrollera Ukraina, som i sin tur representerar ett mer tilltalande statsskick än Putins polisstat. Kontrasten mellan Volodymyr Zelenskyjs manande till solidaritet och demokratiska värderingar och den ryska presidentens retorik kunde inte vara tydligare. Ifall det inte vore för det blodbad som Putin åstadkommit på platser från Tjetjenien till Syrien och Ukraina skulle han vara världens driftkucku.

Ukraina strider för demokrati och mot tyranni. I botten ligger djupt rotade historiska erfarenheter: en rädsla för att utplånas, en förbittring över omvärldens traditionellt nedlåtande attityd, samt ett brinnande hat mot underordning. I förlängningen handlar frågan om Europa, en kontinent präglad av fred och frihet, eller krig och förtryck.

För Europas befolkning har kriget framtvingat en förändrad politisk geografi, en omvärdering av vad det innebär att vara europé, och vilka grupper som kan anses kvalificera sig för denna europeiska gemenskap. Föga förvånande är det två grupper som varit ledande i stödet till Ukraina: länderna i Central- och Östeuropa, som under århundraden fått höra att deras intressen väger lätt i konflikter mellan stormakter, samt civilsamhället.

Frågan är om det förflutna kommer att upprepas. Ukraina har visat hur ett land kan kämpa för sin demokrati och överlevnad i en region präglad av konflikt och etniska motsättningar. Putin vill återuppbygga sitt fallna imperium, men har lett sitt land in i en återvändsgränd.

Putins nya anfallskrig riktar sig mot historien

17 april 2024

KATYN ÄR NAMNET på en liten ort och massgrav belägen nära Smolensk, i västra Ryssland. Det var här som nazityska ockupationsstyrkor hösten 1941 sköt ihjäl över 4 000 polska officerare – ett av andra världskrigets mest välkända krigsbrott. Sovjetunionen, oaktat vad många tidigare trott eller hävdat, hade ingenting med dådet att göra. Så lyder i varje fall den historieskrivning som numera serveras i Rysslands statskontrollerade medier.

Den 12 april 2024 förklarade nämligen nyhetsbyrån Tass, den ryska regeringens officiella organ, att tidigare uppfattningar om Sovjetunionens ansvar för den så kallade »Katyn-affären« nu kan vederläggas. Med hänvisning till »av sekretess belagda dokument« från de ryska arkiven sades anklagelsen om sovjetisk skuld ha avslöjats som en nazitysk propagandalögn.

Mer än tre årtionden efter kommunismens fall har Ryssland därmed återvänt till den officiella version som etablerades under Josef Stalin – ett skifte med betydande politiska implikationer.

Vad som skedde är i själva verket sedan länge i detalj utrett och dokumenterat. »Katyn« syftar i regel på flera olika men sammanlänkade massakrer. På order av den sovjetiska politbyrån, utfärdad den 5 mars 1940, avrättade den sovjetiska säkerhetstjänsten NKVD sammanlagt 21 857 polska medborgare,

varav 4 421 från fängeläget Kozielsk (dessa är begravda i ett skogsområde vid Katyn), 3 820 från läget Starobelsk (nära Charkiv), och 6 311 från läget Ostasjkov (nära Tver). Ytterligare 7 305 avrättades i sovjetiska fångelser, i dagens västra Ukraina och Belarus.

Ledarna i Kreml har aldrig varit bekväma med dessa omständigheter. Katyn, liksom andra dödsfält från Treblinka till Nanjing, står som ett outplånligt minne över 1900-talets värsta brott och övergrepp. En symbol för totalitarismens brott, och den Molotov–Ribbentrop-pakt som i augusti 1939 separerade Europa i två halvor. Vladimir Putin har konsekvent förkunnat en patriotisk historieskrivning som i första hand syftar till att ingjuta stolthet i landets förflutna – en målsättning som försvåras av att Stalin och Hitler en gång i tiden samarbetade för att utplåna Polen som nation.

Tomas Sniegon, historiker vid Lunds universitet, har i tidskriften *AREI: Journal for Central and Eastern European History and Politics* nyligen påmint om Katyns unika ställning. På denna lilla yta sammanflätades stalinismen med nazismen, och därmed två av Östeuropas stora katastrofer: andra världskriget, inbegripet Förintelsen, samt den terror som dessförinnan kulminerat i Gulag. Katyn var en sovjetisk avrättningsplats, kontrollerad av NKVD, långt före krigsutbrottet; dess massgravar är en anklagelseakt över hela det kommunistiska experimentet.

Hågkomsten av Katyn har komplicerats av att dess brottsplats upptäcktes av tyska militära ockupationsstyrkor, efter det att Hitler brutit sin pakt med Stalin och sommaren 1941 invaderat Sovjetunionen. Utgrävningarna inleddes med tysk militär på reträtt våren 1943, efter slaget vid Stalingrad. För Joseph Goebbels propagandamaskineri kom upptäckten som på beställning. Katyn, som vagt erinrar om det polska ordet för bödel, *kat*, användes för att avleda uppmärksamheten från

Tysklands egna övergrepp. Kort därpå påbörjade sovjetiska statsmedier en egen motkampanj. Avrättningarna påstods nu ha ägt rum 1941, när området kring Smolensk övergätt i tysk kontroll, och inte året dessförinnan. Implikationen var tydlig: skulden för dådet var tysk.

Det bör noteras att den polska sektionen av Röda korset våren 1943 genomförde en separat undersökning. Sålunda kunde den polska motståndsrörelsen, och dess exilregering i London, inhämta oberoende kunskap om de polska officerarnas öde, oaktat de tyska respektive sovjetiska myndigheternas simultana kabukiteater. Det var sannolikt genom denna kanal som Winston Churchill och Franklin D. Roosevelt informerades om vad som ägt rum, även om de av realpolitiska hänsyn till alliansen med Stalin lät saken bero (vilket framgår av deras korrespondens, utgiven som *The Kremlin letters*)*.

Med Sovjetunionens seger över Nazityskland 1945, följt av Polens infogande i Moskväs intressesfär, konsoliderades också den sovjetiska historieskrivningen. Så sent som i april 1976 antog Leonid Brezjnevs politbyrå en resolution om att bekämpa »utländsk propaganda« avseende den så kallade Katyn-affären. Västerländska diskussioner om skuldfrågan avfärdades som antikommunism, ett illasinnat eko av Goebbels. Kalla krigets bipolära maktlogik bestämde referensramarna.

Först med Michail Gorbatsjov kunde ett skifte i det offentliga samtalet om Katyn äga rum. Aleksandr Jakovlev, en av politbyråns mest reforminriktade ledamöter, hade redan 1985 uppmanat generalsekreteraren att hantera denna »vita fläck«. Två år senare inrättade Sovjetunionen och Polen en kommission för att gemensamt undersöka samtliga tillgängliga källor. Trycket uppstod simultant från flera olika håll: från Polen, det sovjetiska

* Se essän »Andra världskriget i telegramform«, s. 59.

civilsamhället och västerländska regeringar. Ambitionen om demokrati och öppnandet mot väst var intimt förknippad med behovet av att göra upp med sovjetsystemets förflutna.

En sovjetisk-polsk försoningsprocess inleddes våren 1990. Vid den polska presidenten Wojciech Jaruzelskis statsbesök i Moskva överlämnade Gorbatsjov nyckeldokument om händelserna i Katyn. Det var, i perspektiv, en unik händelse. Den 13 april publicerade Tass ett officiellt erkännande om sovjetisk skuld. Inom loppet av några år framkom ytterligare kunskap om totaliteten av stalinismens brott mot mänskligheten. I ett halvt sekel hade sanningen förtryckts. Glasnost var ett löfte om förändring, en ordning präglad av öppenhet och rättsstatlighet.

Traumat har emellertid bestått. Katyn utgör en viktig pelare i Polens nationella identitet. 1995 deltog såväl Lech Wałęsa, landets dåvarande president, som påven Johannes Paulus II vid invigningen av en ny minnesplats. En polsk storfilm med platsens namn, i regi av Andrzej Wajda, påminde 2007 därvid allmänheten om vad som skett. Tre år senare adderades ytterligare ett tragiskt lager. Under en inflygning till Smolensk, i syfte att högtidlighålla årsdagen av händelserna, omkom landets dåvarande president Lech Kaczyński och ytterligare 95 personer i en olycka.

Kreml har å sin sida förvandlat minnet av Katyn till en berättelse om rysk patriotism. Ett museum som invigdes 2018 förevisar i sin permanenta utställning fyra århundraden av polsk aggression mot Ryssland. I förgrunden står ryskt martyrskap. Vidare har Putin förklarat hur det var den polska regeringen som provocerade fram kriget med Hitler. Moskvas territoriella annekteringar handlade enkom om att »skydda» områdets ryska och ukrainska invånare i östra Polen, efter det att staten upphört att existera. Med andra ord: ingen sovjetisk invasion, ingen sovjetisk skuld.

Enligt Sergej Narysjkin, chef för utrikesspionaget SVR, utgör Polen ett ihållande säkerhetspolitiskt hot. »Det polska ledarskapet«, hävdar han, »är i ökande utsträckning inställt på att ta kontroll över Ukrainas västra territorier genom att gruppera sina styrkor där.« Det rör sig delvis om projicering. Men retoriken kan inte avfärdas som simpel propaganda, uppfattningen om en permanent konfrontation med omvärlden har blivit Kremls bärande idé. Ryssland är hotat, inifrån och utifrån, och försvarar sig mot aggression.

Genom att explicit placera ansvaret för Katyn hos Tyskland har landet korsat en historiepolitisk Rubicon, en form av revisionism karaktäristisk för stater obegränsade i sin maktutövning. Rysslands politiska ledarskap nöjer sig uppenbarligen inte längre med tillrättalägganden, förtiganden och vilseledning. Stalins välkända order om att avrätta de polska fångarna, förklaras det nu, var ett falsarium, framställt under president Boris Jeltsin. En liberal komplott för att tillfredsställa västmakternas »russofobiska« agenda.

I övrigt har en rad surrealistiska »avslöjanden« presenterats som avgörande indicier: sedlar som anträffats i gravarna härrörde från den tyska ockupationstiden, enbart tyskarna använde sig av nackskott som avrättningsmetod (!), liken var för välbehållna, kulhålen på de avlidna matchar inte de hylsor som användes av NKVD. Allt enligt dokument från det sovjetiska militära kontraspionaget, Smersj, som 1945 påstås ha bedrivit sina egna högst vederhäftiga undersökningar kring Katyn.

Inte minst handlar det om Rysslands krig mot Ukraina. »Kievregimen«, visste en rysk historiker att förklara i de ryska statsmedierna, »har skapat en provokation i Butja« – en ort där rysk militär våren 2022 mördade, torterade och våldtog hundratal lokalbor. Vidare förklarade han att det alltså handlade om brott begångna av den ukrainska »nazistregimen«. Ukraina,

sammanfattade han, har »uppsåtligt planterat lik, tagit in korrespondenter, och lanserat en informationspropaganda. Detta påminner väldigt mycket om vad tyskarna gjorde i Katyn«.

Det går en båge från Stalin till Putin. Från Katyn till Butja. Lögnen om nuet kan inte fungera utan lögnen om det förflutna. Kriget mot Ukraina måste rättfärdigas, brotten mot de mänskliga rättigheterna på ockuperat territorium döljas, oaktat implikationerna. Det finns ingen anständighet att tala om. Politiken har blivit historia inverterad i nuet.